

II. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 006.03.657

К. В. Безверхий,
аспірант кафедри обліку, аналізу та аудиту в АПК,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
головний бухгалтер ТОВ «Папіс-Мережі», м. Київ

ЗМІСТ І СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ВИТРАТИ» ТА «ЗАТРАТИ», «ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА» Й «ВИРОБНИЧА СОБІВАРТІСТЬ»

Основываясь на анализе нормативно-правовых документов и исследованиях ученых, уточнено содержание таких понятий, как «расходы», «затраты», «затраты производства», «производственная себестоимость», а также выделены отличия между ними.

On the basis of analysis of normatively legal documents and scientific research the matter of such conceptions as «expenses», «costs», «production costs», «production prime cost» has been specified, as well as the differences between these conceptions have been found out.

Ключові слова: витрати, затрати, виробництво, витрати виробництва, виробнича собівартість.

Досліджуючи економічну сутність понять «витрати» та «затрати», «витрати виробництва» й «виробнича собівартість», як молоді вчені, так і досвідчені науковці намагаються з'ясувати зміст, власне, саме цих понять, відмінності чи тотожності між ними. Однак серед розмаїття їх поглядів неможливо викреслити якийсь один обґрунтований підхід до тлумачення вказаних термінів «витрати» та «затрати», «витрати виробництва» й «виробнича собівартість». Для того, щоб розв'язати наявну проблему, на нашу думку, потрібно, насамперед, уточнити зміст і співвідношення між собою таких понять як «витрати» та «затрати», «витрати виробництва» й «виробнича собівартість». Розв'язанню цієї проблеми і присвячено дану статтю.

Витрати як предмет дослідження знаходяться в полі наукових інтересів багатьох учених-дослідників. І це цілком зрозуміло, оскільки здійснюючи господарську діяльність, підприємства несуть різного роду витрати. Аналіз останніх досліджень з цих питань, а саме праць вітчизняних вчених, що опубліковані в пері-

одичних виданнях [1, с. 34—36; 2, с. 12—17] та в кандидатських дисертаціях [3—5], вказує на те, що ця проблема привертає увагу багатьох науковців.

Тому метою даного дослідження є намагання уточнити зміст і співвідношення між собою таких понять, як «витрати» та «затрати», «витрати виробництва» й виробнича собівартість».

Перш ніж аналізувати праці вчених щодо вказаного предмета дослідження, необхідно звернутись до нормативно-правових документів, які, власне, регулюють досліджувані питання. Згідно з національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (далі — П(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: «Витрати — це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу» [6]. Тобто П(С)БО 1 тлумачить зміст витрат як елемента фінансової звітності, а саме як елемента форми № 2 «Звіт про фінансові результати». Поряд з цим у п. 21 П(С)БО 16 «Витрати» вказано, що «витрати операційної діяльності групуються за такими економічними елементами: матеріальні затрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати...» [7]. В цьому групуванні проявляється чіткий поділ усіх витрат на предмети праці, живу працю і знос засобів праці, на затрати живої і уречевленої праці, що відповідає економічній сутності елементів виробництва. В Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (далі Інструкція про План рахунків) [8] немає в назві рахунків 8 класу «Витрати за елементами» терміну «затрати», крім рахунку 85 «Інші затрати». Тобто, на нашу думку, як у П(С)БО, так в Інструкції про План рахунків, поняття «витрати» і «затрати» інколи отожднюються.

Звернемо увагу, що в Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (далі — МСБО), а саме в МСБО 2 «Запаси» та Концептуальній основі складання та подання фінансових звітів до МСБО поняття «затрати» не фігурує: в Концептуальній основі застосовується термін «витрати» як елемент «Звіту про прибутки та збитки» (за вітчизняними П(С)БО «Звіт про фінансові результати») [9, с. 68], а в МСБО 2 «Запаси» використовується термін «виробничі витрати», зокрема виробничі накладні витрати як складова витрат виробництва [9, с. 123]. Тобто, можна дійти висновку, що в МСБО розмежовані поняття «витрати» як елемент фінансової звітності та «виробничі витрати», тобто «витрати виробництва», як вартість виробництва незавершеного продукту

(стаття балансу «Незавершене виробництво»), і відсутній такий термін як «затрати», оскільки термін «затрати» має натурально-речовий зміст, а не вартісний (наприклад, затрати праці — людино-години, людино-дні).

Звернемось до праць учених-науковців. На думку А. Зонової: «Затрати підприємства — це сума авансових засобів, використаних у процесі кругообігу від початку до кінця без зміни первинної величини. Вони перетворюються в витрати в кінці кругообігу при продажі виготовленої продукції (робіт, послуг). При цьому авансовані засоби в сумі, яка дорівнює собівартості товарної продукції, у зв'язку з передачею активів на сторону покупцям, викликають зменшення доходу (економічні вигоди) періоду або власного капіталу засновників. Витрати підприємства — це платежі грошовими засобами або іншими активами, зв'язаними з діяльністю даного підприємства та зменшення доходів або власного капіталу їх власників за період» [1, с. 35].

О. Філінков вважає, що «затрати можна визначити як обсяг ресурсів, використаних підприємством на виробництво і реалізацію продукції» [2, с. 15].

М. Павлишенко розглядає витрати «як виражені у грошовій формі витрати різних видів економічних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів) у процесі виробництва, обігу й розподілу продукції, товарів» [10, с. 6].

Таким чином, у вчених-науковців немає єдиного підходу до тлумачення термінів «витрати» та «затрати». На нашу думку, витрати — це елемент фінансової звітності, який визначається П(С)БО та МСБО, як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу; затрати — це економічна категорія, що характеризує кількісне споживання ресурсів у процесі діяльності, в тому числі створення (виробництва) продукту.

Наші переконання щодо термінів «витрати» і «затрати» підтверджуються листом Інститутом української мови. На думку фахівців Інституту української мови: «слово «витрати» вживається для позначення грошей, коштів витрачених на що-небудь... Однак зустрічається і слово «затрати» — використання, витрачання часу, сил тощо на що-небудь з певною метою... У фінансовій сфері перевага надається терміну витрати на позначення зменшення економічної вигоди у звітному періоді у формі вибуття або використання активів чи виникнення заборгованості, що веде до зменшення власного капіталу... Отже, на сучасному етапі роз-

витку української мови у питаннях використання коштів доцільним є вживання терміна витрати» [11].

Після уточнення сутності термінів «витрати» і «затрати» хотілося б виявити різницю між ними та витратами виробництва. Розкриваючи сутність витрат виробництва, професор В. В. Сопко спирається на загальновідоме вчення К. Маркса, виходячи з відомого його положення про те, що «акт виробництва, у всіх своїх моментах, є актом споживання». Як розвиток цього положення, В. В. Сопко вказує на те, що «процес виробництва необхідно одночасно вивчати в двох аспектах ... як процес створення нового продукту ... як процес виробничого споживання. Кожний аспект процесу виробництва виступає як самостійний об'єкт вивчення. В самостійності кожного проявляється їх протилежність і, як результат, індивідуальність» [12, с. 15].

Грунтуючись на цих позиціях, В. Палій розглядає процес виробництва на рівні підприємства «як кібернетичну систему виробничого споживання і як процес створення нового продукту в натурально-речовій формі і у вартісному виразі» [13, с. 76]. Розглядаючи процес виробництва в натурально-речовій формі, він зазначає, що «на вході» в систему виробництва відображаємо ресурси — робочу силу і засоби виробництва, а «на виході» з системи виробництва — вироблений продукт. В процесі виробництва відбувається об'єднання засобів виробництва з робочою силою, що витрачає працю, і в результаті цього синтезу, що і є процесом виробництва, створюється продукт. Тобто спожиті, витрачені ресурси в процесі виробництва, це і є затрати виробництва [13, с. 77].

Досліджуючи процес виробництва у вартісному виразі, «на вході» в систему виробництва відображаються витрати виробництва як вартісний вимір спожитих у процесі виробництва ресурсів, а «на виході» — собівартість створеного продукту.

Таким чином, у точній відповідності з натурально-речовою характеристикою процесу виробництва вартісні елементи витрат виробництва можна вивчати і відображати з будь-якою деталізацією в момент їх здійснення, тобто саме тоді, коли здійснюється виробниче споживання ресурсів.

Собівартість продукту — це синтетичний показник, який одержують «на виході» з процесу виробництва, тобто як результат вартісної оцінки створеного продукту. «Можливість деталізації показника собівартості досить відносна, вона обмежена процедурою обчислення собівартості — методикою калькуляції» [13, с. 78].

Отже, розкриваючи економічну сутність витрат виробництва, за основу слід прийняти змістовну характеристику виробництва як суспільного явища, що має двоїстий характер (рис. 1): з одного боку — це процес виробничого споживання ресурсів (засобів виробництва і робочої сили); з другого — процес створення нового продукту. Це є натурально-речовий зміст процесу виробництва. В точній відповідності з натурально-речовою характеристикою процесу виробництва формується його вартісна характеристика: витрати виробництва, що є вартісним виразом затрачених на виробництво ресурсів, у результаті створення нового продукту трансформуються у його виробничу собівартість. Таким чином, щоб визначити виробничу собівартість виробленого продукту, необхідно врахувати витрати на його виробництво.

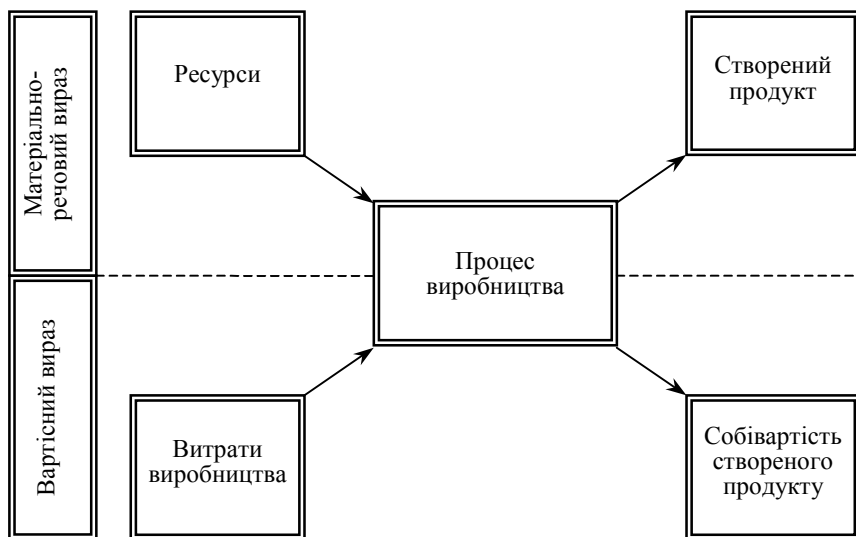

Рис. 1. Двоїстий характер виробництва в натурально-речовому і вартісному виразі

В П(С)БО 16 «Витрати», що регламентує методологічні засади обліку витрат, не визначено таке поняття, як «витрати виробництва», а розглянуто в загальному тільки поняття «виробнича собівартість» та її складові, при цьому П(С)БО 16 «Витрати» регламентує лише поняття «витрати» як елемента фінансової звітності, а про витрати виробництва взагалі мова не йдеться. Крім цього, в останньому абзаці п.11 П(С)БО 16 «Витрати» вказано перелік і склад статей виробничої собівартості продукції, товарів, послуг,

хоча, на нашу думку, мова йде не про статті калькулювання виробничої собівартості, а про статті витрат виробництва, які після завершення процесу виробництва трансформуються у статті виробничої собівартості.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

В економічній літературі немає єдиної, чітко визначеної сутності понять «витрати» та «затрати», «витрати виробництва» й «виробнича собівартість», тому, на нашу думку, ця тема в подальшому буде розвиватися у дискусіях науковців.

Отже, витрати — це елемент фінансової звітності, який визначається П(С)БО та МСБО, як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу; «затрати» — це економічна категорія, що характеризує кількісне споживання ресурсів у процесі діяльності, в тому числі в процесі створення (виробництва) продукту; «витрати виробництва» — це вартісний вимір затрачених (спожитих) у процесі виробництва ресурсів, тобто вартість спожитих у процесі виробництва затрат. У результаті створення нового продукту витрати виробництва трансформуються у його виробничу собівартість і є вартісною оцінкою новоствореного продукту.

У подальших дослідженнях передбачається зосередитися на визначенні економічної сутності непрямих витрат, класифікації непрямих витрат за різними ознаками для потреб обліку, аналізу, контролю, що виникає в процесі господарської діяльності функціонування підприємства.

Література

1. Зонova А. В. Учет затрат и расходов: основание разграничения и методика учета // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. — 2003. — № 10. — С. 34—36.
2. Філінков О. М. Про співвідношення змісту категорій «витрати виробництва», «затрати» і «собівартість» // Економічна теорія. — 2005. — № 4. — С. 12—17.
3. Кірданов М. Г. Облік та аналіз витрат на виробництво (на прикладі підприємств вуглетової промисловості України): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2002. — 17 с.
4. Заремба О. О. Облік і аудит виробничих витрат на формування собівартості швейної продукції: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2005. — 21 с.

5. Сухоребра О. П. Облік і контроль витрат виробництва (на прикладі зернопереробних підприємств Кіровоградської області): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2003. — 19 с.
6. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.
7. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318.
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Затверджено наказом Мініфіну України від 30 листопада 1999 р. № 291.
9. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / пер. з англ. ред. С. Ф. Голова. — К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. — 1272 с.
10. Економічна енциклопедія : у 3 т. — Т. 1 / редкол.: С. В. Мочерний. — К.: Академія, 2000.
11. Лист Інституту української мови НАН України від 14.04.2006 р. № 307/365.
12. Сопко В. В. Проблемы учета затрат на производство и калькуляция себестоимости продукции в промышленности. Автореф. дис... д-ра екон. наук. — К., 1980. — 45 с.
13. Палий В. Ф. Основы калькулирования. — М.: Финансы и статистика, 1987. — 288 с.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2008 р.

УДК 657.22

Є. О. Безкоровайний,
аспірант кафедри обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

В статье рассматривается понятие и особенности банковского кредитования для физических лиц и показано реалии сегодняшнего дня банковской системы на уровне кредитования физических лиц.

In the article a concept and features of the bank crediting is examined for physical persons and realities of today of the banking system are shown at the level of crediting of physical persons.

Ключові слова: банківський кредит, фізичні особи, іпотека, оцінка, розвиток.